

Andrzej Kowalczyk

Cykle typologiczne epizodów w Ewangelii Mateusza

Studia Theologica Varsaviensia 36/1, 31-49

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ANDRZEJ KOWALCZYK

CYKLE TYPOLOGICZNE EPIZODÓW W EWANGELII MATEUSZA

Treść: Wstęp; 1. Znaczenie typologiczne podziału działalności Jezusa na dwie części; 2. Cykle typologiczne epizodów wyjścia; 3. Cykle epizodów podboju ziemi obiecanej; Zakończenie.

WSTĘP

Analiza porównawcza Mt z Pięcioksięgiem prowadzi do wniosku, że Mateusz pisał swoją Ewangelię w dosyć ścisłej relacji do Pięcioksięgi i w pewnej relacji do księgi Jozuego. Relacje te odnoszą się zarówno do treści jak i kompozycji dzieła. Źródłem tych relacji jest typologia wyjścia, typologia Mojżesza, oraz typologia Jozuego. W Izraelu na długo przed przyjściem Chrystusa istniały tendencje do łączenia nadziei zbawienia narodu wybranego z ideą nowego wyjścia z Egiptu i z postacią nowego Mojżesza.

W dobie zagrożenia przez Syrię Izajasz przypomina cuda na pustyni i zapewnia, że się powtórzą (10,24–26); przepowiada, że Bóg da znak obecności pośród swojego ludu tak, jak na pustyni – obłokiem w ciągu dnia i kolumną ognia w nocy (4,5–6); pociesza upadłych na duchu, że *Pan podniesie po raz drugi rękę, aby wykupić resztę swojego ludu* (11,11), Izraelici jak wówczas, gdy wychodzili z Egiptu, przejdą suchą nogą Morze Egipskie i Rzekę (11,15–16). Deutero-Izajasz opisując wyzwolenie z niewoli babilońskiej posługuje się obrazami z wyjścia a Egiptu: Bóg będzie prowadził lud przez pustynię (40,3–4; 43,16–20), da mu wodę ze skały (41,17–18; 48,21), przeprowadzi przez wodę (43,2), będzie otwierał i zamykał pochód (52,12). Idea drugiego Mojżesza wiąże się z prorocstwem o nowym Mojżeszu w Pwt 18,15: *Pan, Bóg twój, wzbudzi ci proroka spośród braci twoich, podobnego do mnie. Jego będziesz słuchał, oraz Pwt 18,18–19: Wzbudzę im proroka spośród ich braci, takiego jak ty, i włożę w jego usta moje słowa, będzie im mówił wszystko, co rozkażę. Jeśli ktoś nie będzie słuchał moich słów, które on wypowie w moim imieniu, Ja od niego zażądam zdania sprawy.* Zwróćmy uwagę, że tajemnicza postać Sługi Jahwe z drugiej części księgi Izajasza posiada cechy przypominające Mojżesza: Sługa Jahwe podobnie jak Mojżesz zgromadzi pokolenia ludu Bożego (Iz 49,6), będzie pośrednikiem między

Bogiem a ludem (Iz 53,12; por. Wj 32), ustanowi przymierze (Iz 42,6; 49,8; por. Wj 24,8), przyniesie Torę (Iz 50,4; 42,4; por. Wj 21,1; 24,3), spotka się ze sprzeciwem (Iz 50,7–8; por. Wj 32). Według takich biblistów jak: J. Fischer¹, A. Bentzen², A. Feuillet³, H.–J. Kraus⁴, C. Novel⁵, G. Von Rad⁶ autor natchniony pragnął Słudze Jahwe nadać cechy drugiego Mojżesza. W pierwszej Księdze Machabejskiej dwukrotnie czytamy o proroku, który ma przyjść, w: 4,46 i 14,41.

Na przełomie epoki Starego i Nowego Testamentu oczekiwanie nowego wyjścia i *proroka jak Mojżesz* jeszcze bardziej się ożywiają. Wystarczy wspomnieć wspólnotę esenczyków, która spodziewając się rychłego przybycia Mesjasza osiedliła się na pustyni w okolicy Damaszku i przebywała tam przez czterdzieści lat. Wiara w nowe wyjście była źródłem działalności qumrańczyków⁷. Należy podkreślić, że qumrańczycy w swoim zbiorze świadectw biblijnych (4Q175, 5nn) posiadali między innymi tekst o *proroku jak Mojżesz* z Pwt 18,18. Wątek typologiczny wyjścia i Mojżesza znajdujemy także w literaturze rabinistycznej na temat przyszłego zbawienia Izraela⁸.

Typologia podboju ziemi obiecanej względnie typologia Jozuego jest w ST zaznaczona w niektórych pieśniach Deutero–Izajasza, zwłaszcza w 49,5–6.8–12; cierpiący Sługa Jahwe występuje w tych tekstach zarówno w roli Mojżesza jak i Jozuego⁹.

W oparciu o pisma NT możemy stwierdzić, że Kościół pierwotny przepowiadał Jezusa jako Mesjasza posługując się typologią wyjścia i Jozuego, i że typologia ta spełniała bardzo ważną rolę. Spośród kilku tekstów ST cytowanych w przemówieniach św. Piotra i św. Szczepana w Dz 1–7 tylko jeden cytowany jest dwa razy, mianowicie o *proroku jak Mojżesz*: pierwszy raz w drugim przemówieniu Piotra (Dz 3,22–23) i drugi raz w przemówieniu Szczepana (Dz 7,37). Idea działalności Jezusa jako nowego wyjścia jest bardzo wyraźnie podkreślona w listach św. Pawła¹⁰. Autor listu do Hebrajczyków dzieła Jezusa przedstawia w perspektywie wielkich dzieł

¹ J. Fischer, *Isaias 40–55 und die Perikopen vom Gottens knecht*, Münster i.W. 1916, s. 191, 193.

² A. Bentzen, *Messias – Moses redivivus – Menschensohn*, Zurich 1848, s. 64–65.

³ A. Feuillet, *Isaïe*, w DBS IV, Paris 1949, s. 713.

⁴ H.–J. Kraus, *Gottensdienst in Israel*, München 1954, s. 78.

⁵ C. Novel, *Essai sur le développement de l'idée biblique de Rédemption*, Lyon 1954, s. 78.

⁶ G. Von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1986, s. 563.

⁷ W.D. Davies, *Pour comprendre le Sermon sur la Montagne*, Paris 1970, s. 57.

⁸ Por. R. Bloch, *Quelques aspects de la figure de Moïse dans la tradition rabbinique*, w: *Moïse l'homme de l'Alliance* (praca zbiorowa), Paris 1955, s.156.

⁹ Por. G. Vermes, *La figure de Moïse au tournant des deux testaments*, w: *Moïse l'homme de l'Alliance* (praca zbiorowa), Paris 1955, s. 80.

¹⁰ Por. J. Plastera s, *Il Dio dell'Esodo*, Torino 1976, s. 209–210.

wyjścia; por. 3,1–4,13; 12,8.24. W liście tym mamy też ślady typologii Jozue–Chrystus, mianowicie w 4,8–9 i 4,14¹¹.

Na temat typologii Mojżesza w NT powstało wiele ciekawych prac w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych tego stulecia; należy tutaj wymienić przede wszystkim prace autorów takich jak: J. D a n i e - l o u¹², A. D e s c a m p s a¹³, N. W i e d e r a¹⁴. Później temat wydał się biblistom wyczerpany, jakkolwiek jeszcze niejednokrotnie do niego wracano, np. M.–É. B o i s m a r d w obszernej pracy wydanej w roku 1988 pt. *Moïse ou Jésus* mocno podkreśla wpływ typologii Jezus – Mojżesz na Ewangelię św. Jana¹⁵. Temat cykli typologicznych w Mt omawiałem już w mojej książce pt. *Wpływ typologii oraz tekstów Starego Testamentu na redakcję Ewangelii św. Mateusza*¹⁶, niemniej temat ten podejmuję jeszcze raz z tego powodu, że niektóre tezy tam zamieszczone odnośnie cykli typologicznych domagają się pewnej korekty, a także dodatkowych wyjaśnień.

1. ZNACZENIE TYPOLOGICZNE PODZIAŁU DZIAŁALNOŚCI JEZUSA NA DWA OKRESY

Są różne propozycje odnośnie struktury Mt; niektórzy bibliści uważają, że jest ona oparta przynajmniej w jakiejś mierze na relacjach ze ST¹⁷, inni sądzą, że jest ona oparta na zasadzie koncentrycznej¹⁸, dla jeszcze innych istotne dla określenia struktury Mt są pewne formuły¹⁹. Niewątpliwie jednak najbardziej narzucające się i najpros-

¹¹ Por. A. J a u b e r t, *Symboles et figures Christologiques dans le Judaïsme*, w *Exégèse biblique et Judaïsme*, Strasbourg 1973, s. 223.

¹² J. D a n i e l o u, *Sacramentum Futuri. Études sur les origines de la typologie Biblique*, Paris 1950.

¹³ A. D e s c a m p s, *Moïse dans les Évangiles et dans la tradition apostolique*, w: *Moïse l'homme de l'Alliance* (praca zbiorowa), Paris 1955.

¹⁴ N. W i e d e r, *The idea of a second coming of Moses*, JQR 44 (1956) 356–366.

¹⁵ M.–É. B o i s m a r d, *Moïse ou Jésus. Essai de Christologie Johannique*, Leuven 1988. Cały pierwszy rozdział tej pracy poświęcony jest tematowi Jezus, Prorok jak Mojżesz.

¹⁶ A. K o w a l c z y k, *Wpływ typologii oraz tekstów Starego Testamentu na redakcję Ewangelii św. Mateusza*, Gdańsk 1993.

¹⁷ Por. np. A. F a r r e r, *St. Matthew and St. Mark*, London 1954, s.179; J.C. F e n t o n, *Inclusio and Chiasmus in Matthew*, w: *StEv 1*, Berlin 1959, 177–179; H.C.B. G r e e n, *The Structure of St. Matthew's Gospel*, w: *StEv 4*, Berlin 1968, s.45–49; Ph. R o l l a n d, *From the Genesis to the End of the World, The Plan of Matthew's Gospel*, *BTBull 2* (1972) 155–176.

¹⁸ Por. C.H. L o h r, *Oral techniques in the Gospel of Matthew*, *CBQ 23* (1961) 427; P. G a e c h t e r, *Das Matthäus Evangelium*, Innsbruck 1963, 14–18; H.J. C o m b r i n c k, *The Structure of the Gospel of Matthew as Narrative*, *TyB 34* (1983) 61–90.

¹⁹ Por. A. S c h l a t t e r, *Die Kirche des Matthäus*, Stuttgart 1923; J. P. K i n g s b u r y, *Matthew, Christology, Kingdom*, Philadelphia 1975; L. S a b o u r i n, *Il Vangelo do Matteo. Teologia e esegesi*, t.1, Marino 1975, s. 50n; E. L o h m y e r – W. S c h m a u s, *Das Evangelium des Matthäus*, Göttingen 1956, s. 7–10.56.

tsze określenie struktury Mt opiera się na zasadzie geograficznej. Biorąc pod uwagę dane geograficzne zamieszczone w tej Ewangelii działalność Jezusa można podzielić na dwie części: w Galilei i w Judei. Kryterium geograficzne jako podstawę kompozycji Mt przyjmują między innymi: W. Trilling²⁰, A. Wikenhauser²¹, W.G. Kümmel²², R.T. France²³.

Niezależnie od tego, co przyjmiemy jako podstawę do określenia struktury Mt, musimy się zgodzić, że ewangelista działalność Jezusa zamyka w dwóch okresach: najpierw przedstawia działalność w Galilei, następnie w Judei. Te dwa okresy są wyraźnie zaznaczone. Okres galilejski rozpoczyna się od słów: *Gdy [Jezus] posłyszał, że Jan został uwieczony, usunął się do Galilei* (Mt 4,12). Okres judejski rozpoczyna się od stwierdzenia: *Gdy Jezus dokończył tych mów, opuścił Galileę i przeniósł się w granice Judei za Jordan* (Mt 19,1). Z Ewangelii Jana wynika, że Jezus w czasie swojej działalności publicznej udawał się z Galilei do Jerozolimy przynajmniej sześć razy. W Mt oraz pozostałych Ewangeliach synoptycznych nie ma mowy o żadnych pielgrzymkach Jezusa do Jerozolimy, poza jedyną, która zakończyła się ukrzyżowaniem i zmartwychwstaniem. To wielkie uproszczenie działalności Jezusa domaga się wyjaśnień. Czy autorzy Ewangelii synoptycznych nie znali dokładnie działalności Jezusa? Czy nie byli zainteresowani chronologią wydarzeń i w ogóle danymi historycznymi zgodnie z regułami *literatury ludowej* – jak uważają twórcy *Formgeschichte*? Niewątpliwie synoptycy nie przykładają zbyt dużej wagi do chronologii wydarzeń, ale to nie wiąże się ani z niezajomością faktów, ani z zafascynowaniem się niesprawdzonymi legendami; chodzi o jakąś koncepcję teologiczną i redakcyjną. Wiedząc o bardzo żywych w tym okresie oczekiwaniach nowego wyjścia iłączeniu Mesjasza z *prorokiem jak Mojżesz* możemy się domyślić, że tą koncepcją to właśnie nowe wyjście.

Zwróćmy uwagę, że okres galilejski działalności Jezusa jest jedną wielką podróżą, której ostatecznym celem jest Jerozolima (symbol królestwa Bożego – nowej ziemi obiecanej), natomiast okres judejski stoi pod znakiem nieustannych polemik Jezusa ze swoimi przeciwnikami (walki Jozuego w ziemi obiecanej). Jezus prowadzi dwunastu apostołów – nowy lud Boży – z Galilei do Jerozolimy jak w czasie pierwszego wyjścia Mojżesz prowadził Izraelitów z Egiptu do ziemi obiecanej.

²⁰ W. Trilling, *Das Wahre Israel. Studien zur Theologie des Matthäusevangeliums*, Leipzig 1959, s. 217.

²¹ A. Wikenhauser, *Introduzione al Nuovo Testamento*, Brescia 1966, s.159–163.

²² G. Kümmel, *Introduction to the New Testament*, New York 1966, s. 73–74.

²³ R.T. France, *The Gospel According to Matthew. An Introduction and Commentary*, Grand Rapids 1985.

Mateusz i pozostali synoptycy nie wspominają spotkania Jezusa ze swoimi pierwszymi uczniami nad Jordanem w Judei, o czym wspomina ewangelista Jan (por. J 1,35nn). To nie jest przeoczenie. Synoptycy chcą ukazać organizowanie nowego ludu Bożego w Galilei; przybycie Jezusa do Galilei z uczniami byłoby niezgodne z koncepcją nowego wyjścia. Galilea w Ewangelii Mateusza jest symbolem kraju wyjścia. Dlatego Mateusz w 4,15 do cytatu z Iz 8,23 włącza słowo *Galilea* z formy septuagintalnej tego tekstu (Galilea pogan), którego nie ma w TM. W TM czytamy: *W dawniejszych czasach upokorzył [Pan] krainę Zabulona i Neftalego, za to w przyszłości chwałą okryje drogę do morza, wiodącą przez Jordan, krainę pogańską.*

Mateusz opisując podróż Jezusa po Galilei nie wymienia żadnej miejscowości leżącej na południe od Jeziora Galilejskiego, natomiast wymienia aż sześć miejscowości leżących na północnym brzegu tego jeziora lub na północ od niego (nawet prawie zupełnie pogańskie, takie jak: Tyr, Sydon i Cezareę Filipową). Wyraźnie więc stara się skoncentrować uwagę czytelnika na rejonach północnych Galilei, rejonach pogańskich. Czy jest to przypadek? Wydaje się, że również i ten fakt wiąże się z koncepcją działalności Jezusa jako nowego wyjścia. I nie chodzi tylko o ich pogański charakter – właśnie tamte rejony na północ od Jeziora Galilejskiego były zdobywane przez oddziały bojowe Mojżesza w czasie wyjścia. Mateusz nie może umiejscowić działalności Jezusa na pustyni Synaj, ale mocno podkreśla, że jej początek pokrywa się w jakiejś mierze z terytorium pogan i z działalnością Mojżesza. Czy nie z tego względu Mateusz nie podaje nazwy góry przemienienia, która – jeśli była to góra Tabor – leżała w południowej Galilei?

Nie ma potrzeby uzasadniać dobrze znanej i powszechnie przyjmowanej tezy, że Mateusz stara się przedstawić Jezusa jako nowego Mojżesza i to już od opisu dzieciństwa. Wspomnę tylko, że w opisie dzieciństwa u Mt mamy aż trzy wyraźne motywy Mojżeszowe: prześladowanie przez władcę (Wj 1,8–2,10), cudowne uratowanie, oraz powrót do ojczyzny na rozkaz Boga. W przypadku tego ostatniego motywu Mateusz posługuje się nawet formułą z Wj 4,19: *tethnēkasin gar pantēs hoi dzētountes sou tēn psychen* (Por. Mt 2,20 *tethnēkasin gar hoi dzētountes tou paidiou*). Nie będę wymieniał wszystkich podobieństw Jezus – Mojżesz, ale chciałbym zwrócić uwagę na to, że Jezus w Mt przypomina Mojżesza i dokonuje dzieł podobnych do dzieł Boga z czasów wyjścia zasadniczo w okresie galilejskim, do którego trzeba jednak dołączyć chrzest i kuszenie. Na górze w Galilei Jezus jak Bóg na górze Horeb ogłasza nowe prawo (Mt 5–7); Jezus na pustkowiu w okolicach Jeziora Galilejskiego

cudownie karmi lud chlebem i rybami, co przypomina cudowną mannę w czasie wyjścia; w Galilei na górze przemienienia Jezus ukazuje się trzem apostołom w postaci nadludzkiej, podobnie jak Bóg ukazuje się starszym Izraela na górze Horeb (Mt 11,1–8; Wj 20,16); w czasie tego widzenia twarz Jezusa promienieje jak słońce, co przypomina cudowne promieniowanie skóry na twarzy Mojżesza (Wj 34,29); w Galilei Jezus obiecuje dać swoim przeciwnikom znak (Jonasza) (Mt 12,38–42), podobnie jak Mojżesz obiecuje znak (zakwitnięcie laski Aarona) buntującemu się ludowi (Lb 17,25). Okres galilejski cechują nie tylko nieustanne podróże, ale także nauczanie Jezusa poza miastem: na górze, na pustyni, na brzegu jeziora. To też harmonizuje z okresem wyjścia, z pobytem Izraelitów na pustyni. Inaczej jest w okresie judejskim: w tym okresie Jezus naucza głównie w Jerozolimie. Trzeba jednak dodać, że okres galilejski nie obejmuje wszystkich wydarzeń w Mt należących do typologii wyjścia, do nich należą także: chrzest Jezusa, post i kuszenie. Przejście Izraelitów przez Morze Czerwone w czasie wyjścia było przez Kościół pierwotny porównywane do ustanowionego przez Jezusa chrztu (por. 1 Kor 10,1–13), a więc jest on także typem chrztu Jezusa²⁴; natomiast czterdziestodniowy post na pustyni i kuszenie łatwo skojarzyć z czterdziestoletnim pobytem Izraelitów na pustyni, gdzie byli kuszeni.

Okres judejski działalności Jezusa nie tylko różni się scenerią, również pewnymi elementami, które z kolei przypominają działalność Jozuego. Mateusz pisze, że *Gdy Jezus dokończył tych mów, opuścił Galileę i przeniósł się w granice Judei za Jordan* (19,1). Z tego wynika, że Jezus przybył do Judei nie przez Samarię, lecz przez Pereę, która leżała na wschód od Jordanu. W drodze do Jerozolimy Jezus przechodzi przez Jerycho (por. Mt 20,29–34), a zatem można powiedzieć – powtarza drogę Jozuego. Podczas działalności w Judei Jezus według Mateusza nie czyni wiele cudów, Mateusz nie wspomina nawet tak wielkiego cudu, jakim było wskrzeszenie Łazarza, o którym wspomina Jan. Różnica pod tym względem między okresem galilejskim i judejskim jest uderzająca. Tak samo uderzająca jest różnica w liczbie cudownych opowiadań w historii wyjścia w Pięcioksięgu w porównaniu z historią podboju ziemi obiecanej w Księdze Jozuego: w czasie podboju Kanaanu ma miejsce niewiele cudów.

²⁴ W komentarzu do perykopy o chrzcie w Mt O. d a S p i n e t o l i pisze: *Chrzest Jezusa, bardziej niż ryt oczyszczenia, jest wydarzeniem decydującym w historii zbawienia. Odnawiając przejście Jordanu (pośrednio Morza Czerwonego) Jezus podąża jako Mesjasz do miasta świętego, co cytat z Izajasza zilustruje jeszcze wyraźniej. Zob. Matteo. Commento al „Vangelo della Chiesa”, Assisi 1973, s. 80.*

W Księdze Jozuego mowa jest o licznych bitwach z plemionami pogańskimi – co jest zrozumiałe. Jeżeli polemiki Jezusa ze swoimi przeciwnikami: uczonymi w Piśmie, faryzeuszami i arcykapłanami przyjmiemy jako bitwy Jezusa o nową ziemię obiecaną, odpowiedniki bitew Jozuego, to mamy w tym wypadku też znaczące podobieństwo – okres judejski charakteryzują tego rodzaju polemiki. Wydaje się, że w Mt Jezus traktuje Jerozolimę jak cel kampanii wojennych: w ciągu dnia polemizuje w świątyni z faryzeuszami i uczonymi w Piśmie a na noc udaje się do Betanii (Mt 21,17–18), podobnie jak Jozue, który stacza bitwy w różnych częściach Kanaanu, ale zawsze wraca do obozu w Gilgal (Jz 4,19; 10,15.43; 14,6). Warto wspomnieć, że Jezus przed decydującą bitwą, tzn. swoją męką i śmiercią, spożywa z apostołami wieczerzę paschalną, podobnie jak Jozue z całym ludem przed bitwą o Jerycho spożywa paschę. Jezusa i Jozuego w kontekście bitwy łączy też motyw rzucenia przekleństwa: Jezus przed swoją męką rzuca przekleństwo na drzewo figowe, które symbolizuje niewierne go Izraela (Mt 21,19) – Jozue przed bitwą o Jerycho rzuca przekleństwo na to miasto (Jz 6,26). Znajdujemy też pewien wspólny motyw w opisie męki Jezusa i w opisie bitwy Jozuego z Amorytami pod Gibeonem (Jz 10,12–13), mianowicie cud słońca: w czasie męki Jezusa słońce zaćmiło się – w czasie bitwy Jozuego słońce zatrzymało się. Widzimy więc, że są powody, aby okres judejski działalności Jezusa uważać jako typologiczny odpowiednik podboju ziemi obiecannej.

Na tym jednak problem typologii w Mt nie kończy się. Kiedy policzymy pewne wydarzenia w okresie galilejskim włączając do nich chrzest i kuszenie, oraz pewne wydarzenia w okresie działalności w Judei, okaże się, że ich liczba nie jest przypadkowa, lecz odpowiada liczbie podobnych wydarzeń w opisach wyjścia w Pięcioksięgu oraz podboju ziemi obiecannej w Księdze Jozuego. Typologia w Mt wyraża się więc nie tylko w podobieństwach między Jezusem a Mojżeszem, działalnością Jezusa a wyjściem oraz podobieństwem między działalnością Jezusa a podbojem ziemi obiecannej, wyraża się ona również w liczbie pewnych wydarzeń. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na genealogię Jezusa w Mt, gdzie ewangelista wskazuje wyraźnie na istnienie trzech cykli liczbowych: trzy razy po czternaście. A zatem liczby i cykle liczb miały dla Mateusza w redakcji Ewangelii pewne znaczenie.

2. CYKLE TYPOLOGICZNE EPIZODÓW WYJŚCIA

Cykle typologiczne wyjścia w Mt to liczba określonych epizodów (wydarzeń) w części stojącej w relacji do wyjścia (Mt 3,13–19,1) odpowiadająca liczbie podobnych epizodów w opisie wyjścia w Pięcioksięgu. Jeżeli o tym samym epizodzie mowa jest w Pięcioksięgu lub

księdze Jozuego więcej niż jeden raz, np. o kłótni ludu z Mojżeszem w Refidim (Massa i Meriba) (Wj 17,1–7; Lb 20,1–13; Pwt 9,22), epizod jest oczywiście traktowany jako jeden. Cykle wyjścia obejmują kilka rodzajów epizodów.

2.1. Cykl epizodów topograficznych

Epizodem topograficznym nazywamy jakieś wydarzenie z działalności Jezusa w jakimś określonym przez ewangelistę miejscu (np. w Kafarnaum, na górze, w domu), względnie wydarzenie następujące po wzmiance o zmianie miejsca działalności Jezusa. W Mt takich epizodów w okresie od chrztu w Jordanie do wejścia w granice Judei mamy czterdzieści dwa. Tyle samo obozów Izraelitów w czasie wyjścia zawiera tabela w Lb 33,1–49.

Epizodami topograficznymi nie są sumaria (Mt 4,23–25; 9,35–36), ponieważ ewangelista wiele wydarzeń łączy ogólnie z Galileją, natomiast epizod może obejmować wiele wydarzeń, jeżeli wszystkie dokonują się w tym samym określonym miejscu i czasie.

Epizody topograficzne w Mt 3,13–19,1

1) Chrzest Jezusa (3,13–17); *Wtedy przyszedł Jezus z Galilei nad Jordan do Jana.*

2) Post i pierwsze kuszenie (4,1–4); *Wtedy Duch wyprowadził Jezusa na pustynię.*

3) Drugie kuszenie (4,5–7); *Wtedy wziął Go diabeł do Miasta Świętego.*

4) Trzecie kuszenie (4,8–11); *Jeszcze raz wziął Go diabeł na bardzo wysoką górę.*

5) Jezus rozpoczyna działalność w Galilei (4,12–17); *Gdy Jezus posłyszał, że Jan został uwięziony, usunął się do Galilei. Opuścił Jednak Nazaret, przyszedł i osiadł w Kafarnaum.* Po tym określeniu miejsca następuje stwierdzenie ogólne: *Odtąd począł Jezus nauczać i mówić* (4,17). To ogólne stwierdzenie odnosi się jednak także do poprzednio szczegółowo określonego miejsca, możemy więc przypadek ten zaliczyć do tego samego epizodu topograficznego.

6) Powołanie Szymona i Andrzeja (4,18–20); *Gdy Jezus przechodził obok jeziora Galilejskiego, ujrzał dwóch braci.*

7) Powołanie synów Zebedeusza (4,21–22); *A gdy poszedł stamtąd dalej, ujrzał innych dwóch braci.*

8) Kazanie na Górze (5–7); *Jezus, widząc tłumy, wyszedł na górę.*

9) Uzdrawienie trędowatego (8,1–4); *Gdy zszedł z góry.*

10) Uzdrawienie sługi setnika (8,5–13); *Gdy wszedł do Kafarnaum.*

11) W domu Piotra (8,14–22); *Gdy Jezus wszedł do domu Piotra.*

12) Uciszenie burzy (8,23–27); *Gdy wszedł do łodzi.*

- 13) Dwaj opętani w kraju Gedareńczyków (8,28–34); *Gdy przybył na drugi brzeg.*
- 14) Uzdrowienie paralytyka (9,1–8); *On wsiadł do łodzi, przeprowił się z powrotem i przyszedł do swego miasta.*
- 15) Powołanie Mateusza (9,9); *Odchodząc stamtąd.*
- 16) Jezus w domu Mateusza (9,10); *Gdy Jezus siedział w domu.*
- 17) Uzdrowienie kobiety cierpiącej na krwotok (9,18–22); *Jezus wstał i razem z uczniami poszedł za nią.*
- 18) Wskrzeszenie córki Jaira (9,23–26); *Gdy Jezus przyszedł do domu.*
- 19) Dwaj niewidomi wołają o zmiłowanie (9,27); *Gdy Jezus odchodził stamtąd.*
- 20) Uzdrowienie dwóch niewidomych i opętanego niemego (9,28–34); *I gdy wszedł do domu (9,27–28).*
- 21) Wybór Dwunastu, poprzedzony logionem o żniwach oraz mowa misyjna (9,37–10,42); *Wtedy rzekł do swoich uczniów: „Żniwo wprawdzie wielkie, ale robotników mało...” Wtedy przywołał do siebie dwunastu (10,1).* Fragment ten nie zawiera określenia topograficznego, ale następuje po sumarium *Tak Jezus obchodził wszystkie miasta i wioski (9,35)*, a zatem po wzmiance o zmianie miejsca.
- 22) Poselstwo Jana chrzciciela oraz następujące po nich mowy Jezusa (11,2–30). Również ten fragment nie zawiera określenia topograficznego, ale następuje po wzmiance o zmianie miejsca działalności Jezusa: *Gdy Jezus skończył dawać te wskazania dwunastu swoim uczniom, odszedł stamtąd, aby nauczać (11,1).*
- 23) Łuskanie kłosów w szabat (12,1–8); *Pewnego razu Jezus przechodził w szabat wśród zbóż.*
- 24) Uzdrowienie w szabat (12,9–14); *Idąc stamtąd, wszedł do ich synagogi (12,9).*
- 25) Nauczanie, polemiki z Żydami (12,15–50); *Gdy Jezus dowiedział się o tym, oddalił się stamtąd.*
- 26) Pierwsza część kazania w przypowieściach (13,1–35); *Owego dnia Jezus wyszedł z domu i usiadł nad jeziorem.*
- 27) Druga część kazania w przypowieściach (13,36–52); *Wtedy odprawił tłumy i wrócił do domu.*
- 28) Jezus w Nazarecie, perykopa o Janie (13,53–14,12); *Gdy Jezus dokończył tych przypowieści, oddalił się stamtąd. Przyszedłszy do swego miasta rodzinnego (13,53–54).*
- 29) Pierwsze rozmnożenie chleba (14,13–21); *Gdy Jezus to usłyszał, oddalił się stamtąd.*
- 30) Jezus modli się na górze (14,22–23); *Gdy to uczynił, wyszedł sam jeden na górę.*

31) Jezus chodzi po jeziorze (14,24–33); *Lecz o czwartej straży nocnej przyszedł do nich, krocząc po jeziorze. Jezus w tym fragmencie zmienia miejsce: razem z Piotrem wchodzi do łodzi – Gdy wsiedli do łodzi (14,32). Nie można jednak mówić tutaj o dwóch epizodach, ponieważ apostołowie, z którymi Chrystus rozmawia nie zmieniają miejsca.*

32) Uzdrawienia w Genezaret. Polemiki (14,34–15,20); *Gdy się przeprawili, przyszedł do ziemi Genezaret.*

33) Uzdrawienie córki kobiety kananejskiej (15,21–28); *Potem Jezus odszedł stamtąd i podążył w stronę Tyru i Sydonu.*

34) Uzdrawienia nad jeziorem i drugie rozmnożenie chleba (15,29–39); *Stamtąd podążył Jezus dalej i przyszedł nad jezioro Galilejskie.*

35) Nowe żądanie znaku (16,1–4); *Potem odprawił tłumy, wsiadł do łodzi i przybył w granice Magedan.*

36) Dialog w łodzi o kwasie faryzeuszów i saduceuszów (16,5–12); *Przeprowadzając się na drugi brzeg.*

37) Wyznanie Piotra. Nauczanie (16,13–28); *Gdy Jezus przyszedł w okolice Cezarei Filipowej.*

38) Przemienienie Jezusa (17,1–8); *Po sześciu dniach Jezus wziął ze sobą Piotra, Jakuba i brata jego Jana i zaprowadził ich na górę wysoką, osobno.*

39) Dialog w drodze o Eliaszu (17,9–13); *A gdy schodzili z góry.*

40) Uzdrawienie epileptyka (17,14–21); *Gdy przyszedli do tłumy.*

41) Druga zapowiedź męki (17,22–23); *A kiedy przebywali razem w Galilei.*

42. Podatek na świątynię. Mowa (17,24–18,35); *Gdy przyszedli do Kafarnaum.*

2.2. Cykl epizodów sprzeciwu

W okresie od chrztu Jezusa do wejścia na terytorium Judei znajduje się dziesięć przypadków sprzeciwu (zarzutów lub szemrania) Żydów wobec Jezusa. W dziejach wyjścia mowa jest również o dziesięciu przypadkach sprzeciwu (szemrania) ludu przeciwko Mojżeszowi lub Jahwe.

2.2.1. Przypadki sprzeciwu w Mt 3,13–19,1

1) Niektórzy z uczonych w Piśmie posądzają Jezusa o bluźnierstwo. Jezus udowadnia im, że się mylą. (9,3–8).

2) Faryzeusze krytykują Jezusa, że je z celnikami i grzesznikami. Chrystus każe im zrozumieć słowa Boże o miłosierdziu (9,11–13).

3) Faryzeusze twierdzą, że Jezus wyrzuca złe duchy mocą ich przywódcy (9,34).

4) Faryzeusze zarzucają Jezusowi, że Jego uczniowie łuskają kłosa w szabat. Jezus ponownie odsyła ich do tekstu Ozeasza o miłosierdziu (12,2–8).

5) Faryzeusze stawiają Jezusowi pytanie, aby Go oskarżyć: „Czy wolno uzdrawiać w szabat?” Później naradzają się, jak Go zgładzić (12,9–14).

6) Faryzeusze twierdzą, że Jezus wyrzuca złe duchy przez Belzebuba. Jezus broni się, a potem zarzuca im, że są drzewem, które rodzi złe owoce (12,24–37).

7) Uczni w Piśmie i faryzeusze żądają znaku, na co Jezus odpowiada ostrymi zarzutami przeciwko ich niedowiarstwu (12,38–42).

8) Mieszkańcy Nazaretu powątpiewają o Jezusie, Jezus mówi o zlekceważeniu proroka (13,57–58).

9) Faryzeusze i uczeni w Piśmie zarzucają Jezusowi, że Jego uczniowie nie zachowują tradycji starszych. W odpowiedzi Chrystus wypomina im łamanie Prawa (15,1–14).

10) Faryzeusze i saduceusze wystawiają Jezusa na próbę żądając znaku z nieba. Jezus nazywa ich *plemieniem przewrotnym* (16,1–4).

2.2.2. Epizody sprzeciwu w czasie wyjścia

1) Szemranie ludu w Pi-Hachirof (Wj 14,11–14).

2) Szemranie ludu w Mara (Wj 15,24).

3) Szemranie ludu na pustyni Sin (Wj 16,1–8).

4) Kłótnia ludu z Mojżeszem w Refidim (Massa i Meriba) (Wj 17,1–7; Lb 20,1–13; Pwt 9,22).

5) Szemranie ludu przeciwko Panu w Tabeera (Lb 11,1–3; Pwt 9,22).

6) Szemranie ludu w Kibrot-Hattaawa (Lb 11,4–35; Pwt 9,22).

7) Szemranie ludu w drodze od góry Hor w kierunku Morza Czerwonego (Lb 21,4–9).

8) Bunt ludu po powrocie zwiadowców (Lb 13,30–14,10).

9) Bunt Koracha i dwustu pięćdziesięciu książąt (Lb 16,1–17,5).

10) Szemranie ludu po ukaraniu zbuntowanych (Lb 17,6–26).

Warto dodać, że w LXX słówko *diagoggydzō* (szemrać) względnie słówka pochodne występują tylko w siedmiu z wymienionych wyżej przypadkach, w: Wj 15,24; 16,2; 17,3; Lb 11,1; 14,2; 16,11; 17,6. W Ps 106 wspomnianych jest osiem buntów ludu na pustyni, wśród nich bałwochwalstwo pod górą Synai, którego jednak nie zaliczamy do epizodów sprzeciwu, ponieważ w istocie nie chodzi tutaj o wrogą postawę w stosunku do Mojżesza. W Lb 14,22 w związku z buntem ludu po powrocie zwiadowców Bóg mówi o dziesięciu próbach i nieposłuszeństwach ludu na pustyni.

2.3. Cykl zwycięstw

Mateusz we fragmencie 3,13–19,1 raz wspomina ogólnie, że Jezus uzdrawiał opętanych (4,23–25), oraz opisuje siedem zwycięstw Jezusa nad szatanem. W dziejach wyjścia od obozu w Ramses do śmierci Mojżesza mowa jest o pokonaniu przez Boga faraona w wodach Morza Czerwonego za pośrednictwem Mojżesza oraz o sześciu zwycięstwach Mojżesza nad poganami. W Księdze Liczb wspomniane są ponadto: zdobycie Gileadu przez Makira (Lb 32,39), zajęcie wiosek amoryckich przez Jaira (Lb 32,41) oraz zdobycie Kenat przez Nobacha (Lb 32,42), jednak w tych trzech przypadkach Mojżesz nie jest wspomniany.

2.3.1. Zwycięstwa Jezusa nad szatanem w Mt 3,13–19,1

1) Jezus zwycięża szatana w czasie czterdziestodniowego postu (4,3–11). Wprawdzie mamy tutaj trzy pokusy, ale dopiero po ostatniej z nich szatan na rozkaz Chrystusa odstępuje pokonany.

2) Uwolnienie od duchów nieczystych wielu opętanych w Kafarnaum (8,16).

3) Wyrzucenie duchów nieczystych z dwóch opętanych w kraju Gedareńczyków (8,28–34).

4) Wyrzucenie złego ducha z opętanego niemego (9,32–34).

5) Wyrzucenie ducha nieczystego z opętanego niewidomego i zarazem niemego (12,22–24).

6) Wyrzucenie ducha nieczystego z córki kobiety kananejkiej (15,21–28).

7) Wyrzucenie ducha nieczystego z epileptyka (17,14–21).

2.3.2. Zwycięstwa Mojżesza nad poganami

1) Zagłada Egipcjan w wodach Morza Czerwonego (Wj 14,23–31).

2) Zwycięstwo nad Amalekitami (Wj 17,8–18).

3) Pobicie króla Arađu (Lb 21,1–3).

4) Pobicie Sichona, króla Amorytów (Lb 21,21–31).

5) Wypędzenie Amorytów z Jezer i miast przynależnych (Lb 21,32).

6) Pobicie króla Baszanu – Oga (Lb 21,33–35).

7) Pobicie Madianitów (Lb 31,1–12).

2.4. Cykl epizodów z górą

Są to relacje o działalności lub pobyciu Jezusa lub Mojżesza na jakiejś górze. Wielokrotne przebywanie na tej samej górze bez zmiany miejsca postoju Izraelitów jest jednym epizodem. Również jednym epizodem jest ogólne stwierdzenie o podróżowaniu ludu pod wodzą

Mojżesza przez określone góry. Epizod z górą łączy się z nazwą góry a nie z czynnością, podobnie jak epizod topograficzny jest określony przez miejsce, a nie przez jedną czynność. W Mt 3,13–19,1 jest pięć takich epizodów. Również pięć epizodów z górą znajdują się w dziejach wyjścia od obozu w Ramses do śmierci Mojżesza.

2.4.1. Epizody z górą w Mt 3,13–19,1

- 1) Kuszenie na wysokiej górze (4,8–11)
- 2) Kazanie na górze (5–7)
- 3) Jezus modli się na górze po cudownym rozmnożeniu chleba (14,23)
- 4) Jezus przebywa na górze po powrocie z okolic Tyru i Sydonu (15,29)
- 5) Przemienienie na górze (17,1–8)

2.4.2. Epizody z górą w opisie wyjścia

- 1) Mojżesz modli się na górze o zwycięstwo z Amalekitami (Wj 17,10–13)
- 2) Mojżesz wielokrotnie przebywa na górze Synaj (Wj 19,3–34,4)
- 3) Izrael w górach Seir (Pwt 2,1–4)
- 4) Bóg przemawia do Mojżesza i Aarona na górze Hor (Lb 20,23–29; Pwt 10,10)
- 5) Mojżesz na górze Nebo (szczyt Pisga) (Pwt 34,1; por. Lb 27,12; Pwt 3,27; 34,49)

2.5. cykl cudownych nakarmień ludu na pustyni

Mateusz pisze dwukrotnie o rozmnożeniu przez Jezusa chleba i ryb na pustyni w czasie działalności w Galilei; por. 14,13–21 i 15,32–39. W dziejach wyjścia czytamy również o dwukrotnym cudownym nakarmieniu ludu mięsem; por. Wj 16,13 i Lb 11,31–32.

3. CYKLE EPIZODÓW PODBOJU ZIEMI OBIECANEJ

Okres judejski działalności Jezusa rozpoczyna się od wzmianki o wejściu Jezusa na terytorium Judei a kończy na opisie Jego śmierci, pogrzebu i opieczętowania grobu czyli obejmuje fragment Mt 19,1–27,66. Chrystofanie wyłączamy z okresu podboju ziemi obiecanej, ponieważ trudno Jezusa zmartwychwstałego porównywać z Jozuem; po zmartwychwstaniu Jezus ukazuje się tylko swoim i nie ma już mowy o walce z przeciwnikami. Również, jeśli chodzi o historię podboju ziemi obiecanej w Księdze Jozuego, należy zaznaczyć, że w części po 1,1–11,15 nie ma już opisów nowych bitew, lecz oprócz fragmentów o różnej treści – powtórzenie informacji o bitwach

Jozuego wspomnianych już wcześniej. Znaczenie typologiczne w księdze Jozuego ma więc tylko fragment 1,1–11,15.

Cykle typologiczne podboju ziemi obiecanej w Mt to liczby określonych epizodów w części stojącej w relacji do podboju ziemi obiecanej (Mt 19,1–27,66) odpowiadające liczbie podobnych epizodów w księdze Jozuego 1,1–11,15. Takie cykle typologiczne mamy dwa.

3.1. Cykl taumaturgiczny

W Mt 19,1–27,66 znajdujemy pięć wzmianek o cudach. W opisie podboju ziemi obiecanej w Jz 1,1–11,15 mamy także pięć epizodów taumaturgicznych.

3.1.1. Epizody taumaturgiczne w Mt 19,1-27,66

1) Uzdrowienie dwóch ślepych pod Jerycho (20,29–34); 2) Uzdrowienie ślepych i chorych w świątyni (21,14); 3) Cudowne uschnięcie figi (21,18–22); 4) Ciemności nad ziemią w czasie męki Jezusa na krzyżu (27,45); 5) Cuda towarzyszące śmierci Jezusa (27,51–53).

3.1.2. Epizody taumaturgiczne w Jz 1.1-11,15

1) Zatrzymanie się wód Jordanu (3,14–4,18); 2) Objawienie się wodza zastępów Jahwe (5,13–15); 3) Upadek murów Jerycha (6,20); 4) Kamienie z nieba (10,11); 5) Jozue wstrzymuje słońce i księżyc (10,12–14)

3.2. Cykl bitewny

We fragmencie obejmującym działalność Jezusa w Judei (Mt 19,1–27,66) czytamy o wyrzuceniu przekupniów ze świątyni i jedenastu polemikach Jezusa z arcykapłanami, faryzeuszami lub uczonymi w Piśmie. Są to swego rodzaju bitwy Jezusa z Jego przeciwnikami, z których Jezus zawsze wychodzi zwycięsko. Autor księgi Jozuego pisze o dwunastu zwycięskich bitwach stoczonych przez Jozuego z poganami w ziemi obiecanej (Jz 1,1–11,15).

3.2.1 Epizody bitewne w Mt 19,1–27,66

1) Faryzeusze chcą wystawić Jezusa na próbę i zadają mu pytanie na temat rozvodu (19,1–9); 2) Jezus wypędza sprzedających ze świątyni (21,12–13); 3) Polemika Jezusa z arcykapłanami i faryzeuszami w świątyni (21,15–17); 4) Pytanie o władzę (21,23–27); 5) Przypowieść o dwóch synach (21,28–32); 6) Przypowieść o przewrotnych rolnikach (21,33–46); 7) Przypowieść o uczcie królewskiej (22,1–14); 8) Sprawa podatku (22,15–22); 9) Sprawa zmartwychwstania (22,23–33); 10) Największe przykazanie (22,34–40); 11) Mesjasz

Synem Bożym (22,41–46); 12) Mowa przeciwko uczonym w Piśmie i faryzeuszom (23,1–39).

3.2.2 Epizody bitewne w Jz 1,1–11,15

1) Zdobyć Jerycha (6,1–25); 2) Zdobyć Aj (8,9–29); 3) Bitwa pod Gibeonem (10,7–15); 4) Zdobyć Makkedy (10,16–28); 5) Zdobyć Libny (10,29–30); 6) Zdobyć Lakisz (10,31–32); 7) Bitwa Horamem, królem Gezer (10,33); 8) Zdobyć Eglonu (10,34–35); 9) Zdobyć Hebronu (10,36–37); 10) Zdobyć Debiru (10,38–39); 11) Bitwa nad Jeziorem Merom (11,1–9); 12) Zajęcie Chasoru (11,10–15).

ZAKOŃCZENIE

W części przedstawiającej działalność Jezusa w Galilei w Mt (3,13–19,1) znaleźliśmy pięć cykli typologicznych wyjścia: (1) topograficzny zawierający 42 epizody; (2) cykl epizodów sprzeciwu zawierający dziesięć epizodów; (3) cykl zwycięstw zawierający 7 epizodów; (4) cykl epizodów z górą zawierający 5 epizodów; (5) cykl cudownych nakarmień ludu na pustyni zawierający 2 epizody. W części przedstawiającej działalność Jezusa w Judei w Mt (19,1–27,66) znaleźliśmy dwa cykle typologiczne podboju ziemi obiecanej: (1) taumaturgiczny zawierający 5 epizodów, oraz (2) bitewny zawierający 12 epizodów. Tych paralelnych cykli zgadzających się co do liczby epizodów w Mt i w Heksateuchu jest zbyt wiele, aby mogły być przypadkowe. Należy raczej sądzić, że ewangelista świadomie dostosowywał w swojej Ewangelii liczbę pewnych wydarzeń do liczby podobnych w historii–typie. Weźmy np. pod uwagę cuda w okresie judejskim; Chrystus uczynił ich niewątpliwie więcej niż tylko te: w Jerycho, w świątyni i w drodze do Betanii; Mateusz wspomina jednak tylko trzy przypadki, aby zachować narzuconą mu przez typologię liczbę. Jest oczywiste, że nie Jezus dostosowywał się do typologii – typologia zaistniała na poziomie redakcji. Mamy tutaj podobny przypadek jak z kazaniem w Mt. Czy Jezus wygłosił tylko pięć kazań? Wygłosił ich więcej, ale Mateusz umieszcza w swojej Ewangelii tylko pięć – analogicznie do pięciu ksiąg w Torze.

Dlaczego Mateusz uważał za właściwe dostosowanie liczby pewnych epizodów do historii–typu? Dzisiaj pisanie opowiadania o wydarzeniach właśnie w taki sposób wydaje się niezrozumiałe; dla nas ważna jest zgodność opisywanych wydarzeń z rzeczywistością, poprawna chronologia, dane geograficzne, tło społeczne i polityczne wydarzeń, pogłębiony obraz psychologiczny ich uczestników. Trzeba

jednak wziąć pod uwagę, że Mateusz nie miał zamiaru napisać ani kroniki wydarzeń, ani historii, ani biografii Jezusa. Świadczy o tym opuszczenie okresu młodości Jezusa i zredukowanie Jego całej działalności do dwóch okresów: galilejskiego i judejskiego. Mateusz nie kierował się zasadami pisania ksiąg historycznych – co nie znaczy, że lekceważył prawdę historyczną lub ją fałszował. Z życia Jezusa wybierał on to, co udowadniało Jego boską godność, mesjaństwo i upodobniało do Mojżesza. Ewangelia przez niego pisana była z założenia nową Torą, albo nawet nowym Heksateuchem. Chciał on dać młodemu Kościołowi – nowemu ludowi Bożemu – nowe księgi św.: historię nowego wyjścia, nowego podboju ziemi obiecanej, zbiór nowego prawa. Mateusz rozważał działalność Jezusa na tle wyjścia z Egiptu, gdyż ono miało się powtórzyć, naśladował też tematykę i formę Tory: pięć ksiąg – pięć mów Jezusa, przeplatanie się części narracyjnych i pouczeń. Historia Jozuego a zwłaszcza dzieje Mojżesza były dla ewangelisty natchnieniem i wzorem, jak należy pisać o życiu i działalności Jezusa.

Pamiętamy z Ewangelii św. Jana pytanie Żydów skierowane do Jezusa: *Jakiego więc dokonasz znaku, abyśmy go widzieli i Tobie uwierzyli? Cóż zdziałasz? Ojcowie nasi jedli mannę na pustyni, jak napisano: „Dał im do jedzenia chleb z nieba”* (J 6,30–31). Pytania o cuda i znaki Jezusa podobne do tych, z okresu wyjścia, stawiali prawdopodobnie Żydzi także głoszącym Ewangelię członkom pierwotnych gmin. Ale zapewne nie chodziło tylko o mannę, mogli pytać również o wojny Jezusa na wzór Mojżeszowych i Jozuego. Trzeba było wyjaśnić, że nowe wyjście miało zupełnie inny wymiar – duchowy; wojny nowego wyjścia to wypędzanie przez Jezusa demonów z ludzi opętanych, zwycięskie bitwy Jozuego to polemiki Jezusa z Jego przeciwnikami. Mateusz nie tylko wyjaśnia, ale również dostosowuje – o ile to było możliwe – liczbę pewnych wydarzeń w Ewangelii do liczb w Heksateuchu. Właściwie można powiedzieć, że wszystkie opisywane przez Mateusza wydarzenia w głównym trzonie Ewangelii stanowią część któregoś z cykli typologicznych. Trudno przypuszczać, aby ten paralelizm liczb, cykli, miał znaczenie apologetyczne, by miał coś udowadniać; był raczej konwencją redakcyjną, sposobem pisania, wyrażał wierność wzorom biblijnym. Zwróćmy uwagę, że wszystkie niemal cykle zawierają liczby o szczególnym znaczeniu w Biblii, liczbami tymi są: 10–7–5–5–12. Wyjątek stanowi cykl topograficzny (42 epizody) i cudownych nakarmień ludu (2 epizody). Ale należy dodać, że 42 to 6 razy 7 epizodów, co może mieć też jakieś znaczenie, np. niepełna liczba tygodni, niepełny tydzień (bez dnia odpoczynku). Wiemy, że autor Listu do Hebrajczyków dniem odpoczynku nazywa okres Kościoła i wykazuje

w oparciu o Ps 95,7–11, że Izraelici, którzy wyszli z Egiptu nie weszli do odpoczynku (por. Hbr 3,7–4,11).

Cykl topograficzny złożony z 42 epizodów wpłynął w bardzo dużym stopniu na strukturę Ewangelii; to właśnie ze względu na niego Jezus w Ewangelii Mateusza ciągle jest w ruchu, przybywa w jakieś miejsce, aby niemal natychmiast je opuścić, przepływa na drugi brzeg jeziora, aby zaraz powrócić. Widocznie Mateusz uważał, że tabela obozów Izraelitów w czasie wyjścia zamieszczona w Lb 33,1–49 jest dla niego wskazówką, w ilu epizodach ma przedstawić działalność Jezusa w Galilei.

Całą działalność Jezusa Mateusz ujął w ramy siedmiu typologicznych cykli epizodów, czyli cykli epizodów odpowiadających liczbowo podobnym cyklom w historii wyjścia i podboju ziemi obiecanej. Cykle te nie tylko zawierają najbardziej charakterystyczne wydarzenia wyjścia i podboju, ale zawierają wszystkie powtarzające się wydarzenia w tych okresach. Jest to bardzo ważne stwierdzenie: Mateusz nie wybrał z Pięcioksięgu i z księgi Jozuego do swoich cykli tylko pewne wydarzenia – wziął pod uwagę i wybrał do nich wszystkie wydarzenia, które się w historii – typie powtarzały, które rzeczywiście tworzyły tam jakiś cykl. Czy to znaczy, że ewangelista nie nawiązuje w swojej Ewangelii do wydarzeń jednostkowych, wyjątkowych w historii wyjścia względnie podboju ziemi obiecanej? Oczywiście, że tak nie jest. Widzimy jednak, że jeśli są one wyjątkowe w historii – typie to również są wyjątkowe w działalności Jezusa. Weźmy np. ogłoszenie Dekalogu na górze Synaj. Mateusz w relacji do tego wydarzenia włącza do Ewangelii Kazanie na Górze (rozdz. 5–7). Również na górze Jezus w sposób uroczysty ogłasza swoje prawo. W historii wyjścia jest to wydarzenie wyjątkowe, jedyne – i widzimy, że w Mt nie powtarza się tego rodzaju kazanie; Jezus już nigdy więcej nie przemawia na górze. Bóg w historii wyjścia tylko jeden raz objawia się starszym Izraela na górze Synaj (por. Wj 24,9–11), również w Mt Jezus tylko jeden raz objawia na górze wybranym apostołom swoją Boską chwałę (Mt 17,1–8). Wydaje się, że Mateusz nawiązuje w swojej Ewangelii do wszystkich wydarzeń wyjścia – w taki czy inny sposób (do pewnych wydarzeń może nawiązywać w zbiorach pouczeń Jezusa) – a jeśli się jakieś wydarzenia powtarzają, tworzy odpowiedni cykl podobnych wydarzeń w Ewangelii.

Należy podkreślić, że również w Ewangelii Marka działalność Jezusa dzieli się na dwie wyraźne części: galilejską (1,14–10,1) i judejską (10,1–15,47). W niej również mowa jest tylko o jednej podróży Jezusa do Jerozolimy. I jest zastanawiające, że jakkolwiek Ewangelia Marka jest krótsza od Mateusza o 395 wierszy (więcej niż

o jedną trzecią), część od chrztu Jezusa do wejścia na terytorium Judei, posiadająca zupełnie inną strukturę niż u Mt, zawiera dokładnie tyle samo epizodów topograficznych – czterdzieści dwa, tyle samo epizodów sprzeciwu – dwanaście, tyle samo epizodów zwycięstw – siedem, oraz tyle samo epizodów cudownych nakarmień – dwa. Jedynie epizodów z górą Marek ma o jeden mniej. Natomiast jeśli chodzi o okres judejski Marek w obu cyklach typologicznych różni się od Mt.

Cykle typologiczne w Ewangelii Mateusza rzucają nowe światło na jej redakcję. Widzimy, że jest ona dziełem bardzo dokładnie przemyślanym, że takie czy inne wydarzenia nie dostały się do niej przypadkowo, że nawet ich liczba jest zgodna z określonymi założeniami redakcyjnymi, u podstaw których leży typologia. Istnienie cykli typologicznych w Mt potwierdza ścisły związek tej Ewangelii z Torą, a także (nieco mniejszy) z księgą Jozuego i świadczy o jej niepowtarzalnym gatunku literackim.

Ks. Andrzej K o w a l c z y k – dr hab., wykładowca Pisma Świętego w Wyższym Seminarium Duchownym w Gdańsku-Oliwie.

TYPOLOGICAL CYCLES OF EPISODES IN THE GOSPEL OF MATTHEW

Summary

One of the features of the religion life of Israelites in the last century before Christ was the very live expectation for coming the Messiah and the repentance of the Exodus. This Messiah was understood among other as a *Prophet like Moses* according to the text of Dt 18,15–18: *A prophet like me will the Lord, your God, rise up for you from among your own kinsmen; to him you shall listen...* The primary Church adopted this conception of the Prophet like Moses, the evidence of which is double quotation of the text of Dt 18,15 in the first seven chapters of the Acts (3,22–23; 7,1–53). The idea of new Exodus is found in the Epistles of St Paul (Col 1,14; 1 Cor 10,1–13 etc.) and in the Epistle to the Hebrew. In that last one there is also some explicit traces of Joshua's typology, namely in 4,8–9 and 4,14. The Exodus typology seems to be very important in St. John's Gospel. Some scholars like H. S a h l i n, M.–É. B o i s m a r d, J. J. E n z, B. S. H u n t think that St. John even creates the structure of his Gospel on the basis of this typology.

The author of this article is convinced that exodus typology and Joshua typology play very important role also in Mt.

In the first part of the article intituled *The signification of the division of Jesus' activity in two periods* author draws attention to the fact that in Mt and also in other synoptic

Gospels Jesus activity is divides in two parts: in Galilee and in Judea. According to the author this division is of typological signification: the first part with the baptism and the temptations is in relation to the Exodus – Jesus is the new Moses here; the second part – to the conquest of Canaan – where Jesus is the new Joshua. These two parts are clearly marked in the Gospel: *When Jesus heard that John had been arrested, he withdrew to Galilee* (Mt 3,12) – *When Jesus had finished this discourse, he left Galilee and came to the district of Judea across the Jordan* (Mt 19,1). The Galilee period is showed by Matthew as a long journey, what corresponds very well to the Exodus. The Judea period is full of polemics (battles) of Jesus against the Scribes and Pharisees what fits with the conquest of Canaan.

It is obvious that Matthew picks up from the life of Jesus only these event which demonstrate his messianic identity and divinity, and also demonstrate his resemblance to Moses and Jesus' activity to the Exodus and conquest of Canaan.

In the second part of the article under the title *Typological Cycles of the Exodus episodes* author tries to demonstrate that the number of some events (episodes) described by Matthew in the Galilee period corresponds to similar events in the story of Exodus in Pentateuch. In other words: the episodes w Mt 3,13–19,1 creates the typological cycles of Exodus. There are five of these cycles: (1) cycle topographical containing 42 episodes; (2) cycle episodes of objection – 10 episodes; (3) cycle of victory – 7 episodes; (4) cycle of episode with a mount – 5 episodes; (5) cycle of miraculous feeding – 2 episodes.

In third part author deals with the cycles of episodes of the conquest of Canaan. First he marks that Judea period contains Mt 19,1–27,66, then the Christophanies are taken out of it. Regarding to history of the conquest, he takes in consideration only Js 1,1–11,15 because in the further part of this Book there are no description of new battles. Typological cycles of the conquest of Canaan in Mt are the number of some episodes in the part that is in relation to the conquest of Canaan (Mt 19,1–27,66) that corresponds to the number of similar episodes in Js 1,1–11,15. There are two cycles of these: (1) cycle thaumaturgic containing 5 episodes, and (2) cycle of battles containing 12 episodes.

Applying by Matthew the cycles of episodes of the typological character was probably not of apologetical significance, it was only a way of showing of Jesus' activity. Matthew want to be faithful to some biblical examples. The typological cycles throw a new light on redaction of the Gospel of Matthew: we can see that it is the work which stands in close relation to the Pentateuch and in some relation to the Book of Joshua.